

meg Evlia őszinte véleménye a magyar katonai jellemről, midőn így szól: «a vár őrzésében, a katonaság fegyvelmezésében, harczra buzdításában, a csata megkezdésére való lelkesítésben mi azoknál hátrább vagyunk. Ebben a tekintetben ők igazán páratlanok.» (I. m. I. k. 527—528. l.) Zerín-ogiu, a mint Evlia a hős Zrínyi Miklóst, a költőt nevezi, nem tudta megakadályozni szép várának feldúlását, nem kapott segítséget sehonnan. A török pedig haladt végzete, Szent-Gotthard felé. Ezzel végzi Evlia Cselebi magyarországi útleírásának I., saját nagy munkájának V. és VI. könyvét.

DR. VAJTICZKY EMÁNUEL.

ÉVFORDULÓT ÜNNEPLŐ MAGYAR EZREDEK.

(Második közlemény.)

Artur connaughti és strathearni herczeg nevét viselő 4. számú császári és királyi huszárezred.¹

A száznolcvanéves multa vizatekintő magyar ezredek másodika a mostani cs. és k. 4. számú huszárezred, a melyet *Hávor Miksa gróf* szervezett és állított fel részben a maga költségén királyának 1733 november hó 5-én kelt pátenslevele alapján.

Az ezrednek már 1734 január 1-én kivonulásra készen kellett volna állania, azonban a legénység toborzása oly lassan haladt, hogy 1734 júniusában is csak öt százada állott hadműveletekre készen az ezrednek akkori törzsállomáshelyén *Zalaezerszegen*.

A felállítás óta lezajlott 18 évtized alatt legénységét Magyarország különféle megyéiből toborozta, illetőleg sorozta be kötelékébe, nevezetesen: 1781 után 1830-ig az 52-ik (Pécs), 1830-tól a 37. és 61. (Nagyvárad és Temesvár), 1853—1860-ig az újvidéki 6-ik, 1860-tól a 6., 23., 29., 43. és 61., 1868—1875-ig a 6., 23., és 29., 1876—1883-csupán a 6. és 23., 1883—1889. a 6. és 38. gyalogezred területéről, 1889 óta pedig a 7-ik hadtest körletéből (Temesvár).

¹ *G. Ritter Amon v. Treuenfest* Geschichte d. k. k. Huszaren-Regimentes Freiherr v. Edelsheim-Gyulai Nr. 4. Wien, 1882.

Gräffer Kurze Geschichte d. k. k. Regimenter, Corps, Bataillons sth. Wien. II. Band, 1801. 161. l.

Alphons Freiherr von Wrede Geschichte der k. k. Wehrmacht. III. kötet. Wien, 1901. 249. l.

Hadjáratok.

1734-ben öt százada Itáliába vonult, a hol szeptember 15-én a quistallói rajtaütésben vett részt, majd pedig Luzzaranál, Reverenél és S. Lorenzónál harczolt. Sabionetta bevételénél is szerepelt.

1735-ben az ezred ugyancsak Olaszországban mérte össze fegyvereit az ellenséggel és pedig: Vescovaténél, Luzzarónál, Sabionettánál, S. Benedettónál, Reverenél, Sommacampagnánál, Castelnuovónál, S. Michaelenél és Páduánál.

Örökösödési háborúk. 1742 elején a *Molnár alezredes* vezette két század Olaszországból Bajorországba menetelt, a hol február 16-án, mint a főcsapat elővéde (300 lovas), megrohanta és szétverte a bajorok csekély gyalogsággal támogatott két lovasezredét. A kemény tusában levágtak 30 bajor katonát, elfogták Sessel tábornokot 9 tisztjével, 196 lovasával és 100 gyalogosával; ezenkívül zsákmányul ejtettek 3 zászlót és 129 lovat. Részt vettek még: a kehlheimi, hengersbergi, deggendorfi és frankenburgi ütközetekben. 1743 elején a Bajorországba kiküldített századok visszavonultak Itáliába, a hol a camposantói csatában harczoltak. 1744-ben a Nápoly ellen vonuló csapatokhoz osztották be az ezredet. Ezekkel augusztus 11-én résztvettek a Velletri ellen intézett rajtaütésben.

Ugyanezen évben *Deseuffy József bárónak* adományozták az ezredtulajdonosi méltóságot.

1745-ben, a mikor a császáriak Genua ellen vonultak, csupán egyik elővédül kirendelt százada jutott tűzbe a Magra mentén, a mely százada a pandurokkal együtt két ellenséges tisztet és 300 katonát fogott el. 1746-ban *Vizeki Tallián Ignác* ezredes vezetése alatt előbb több kisebb-nagyobb ütközetben vitézül állotta meg helyét az ezred, majd részt vett a piacenzai csatában, a hol a spanyolok által hevesen támadott császáriak jobbszárnyát segítette meg veszélyes helyzetében. 1747-ben Campofreddónál mérte össze fegyvereit az ellenséggel.

Hétéves háború. 1757-ben hét századával (kerekén 1500 ember) Csehországban harczolt az ezred és pedig: Prágánál, Bihannál, Kolinnál, Moysnál, Schweidnitznél, Breslaunál és Leuthennél; egyik osztálya Prága védelmezésében is szerepelt. 1758 elején Morvaországban apróbb csatározásokban tüntek ki a századok, később Holitznál, Múraunál, Nachodnál, Arnsdorfnál, Hauswaldnál, Krossaunál harczoltak, végül pedig a hochkirchi rajtaütésben is kivették részüket. 1759-ben Beck hadtestében előbb kisebb vállalatokban, majd pedig a grünbergi és cöllni ütközetekben vett részt. 1760-ban a Losdorfot megrohánók csapatokhoz tartozott; még Hohenfriedbergnél is harczolt. 1762-ben a birodalmi had-

sereg kötelékében Szászországban Pretschendorfnál és Freibergnél ütközött meg az ellenséggel.

1773-ban *Graeven Márton bárónak* adományozták az ezredtulajdonosi méltóságot. 1778-ban Csehországban Libochowitznél és még sok kisebb hadi vállalatban küzdött.

II. József török háborúja. 1788-ban hat százada *Ottó ezredes* vezetése alatt Lazu-Marenél önfeláldozóan teljesítette az utóvéd nehéz feladatát; ezenkívül harczoltak még Armenisnél és Uj-Palánka alatt. A horvátországi hadtesthez tartozó négy század részt vett a dubiczai harczokban az Unna menti csetepatében és Novi bevételében. 1789-ben nyolcz százada Berbir alatt küzdött; hat százada Nándorfehérvárnál tünt ki. 1790-ben egyik százada Szerbiában portyázott.

1791-ben *Hajnácskői Vécsey Siegbert báró* lett az ezred tulajdonosa.

Francia forradalmi háborúk. 1793-ban hat százada a Rajna mellékére vonult, négy pedig Nyugat Galicziában a határokat őrizte. 1794-ben Schifferstadtnál, Schwegenheimnél és Weingartennél harczolt; különösen kitűntek a huszárok azonban akkor, mikor augusztus havától kezdve Hohenlohe porosz herceg hadtestéhez osztattak be. *Spiegelberg ezredesük* Frankenthálnál parancs bevárása nélkül rárohant a századokkal a portyázásra előnyomuló francziákra és ezeket visszaverte. Szeptember 20-án Kaiserslauternnél egy század oly ügyesen támadta meg az erdőből kibontakozó francziákat, hogy ezek egy lépéssel sem juthattak előre. Ezután ezredesük vezetése alatt az egész ezred a hochspeieri magaslatra vágatott, a honnan kiverte az ellenséget sáncaiból. Az üldözés hevében egy, négyszöget alakított franczia zászlóaljra bukkantak. Ezt is megrohanták és teljesen szétverték; két törzstisztet, sok főtisztet és 350 embert fogtak el.

Spiegelberg ezredest 1796-ban a *Mária Terézia-rend* lovagjainak sorába iktatták.¹

1795-ben Mainz előtt a Hartbergen harczolt az ezred, egyes részei pedig Landstuhl-Trippstadtnál és megint Kaiserslauternnél vítézkedtek.

A franczia köztársaság elleni háborúk. Az alsó Rajna mentén 1796-ban a *Tevalle őrnagy* által vezetett két százada előbb a Nahe mentén, majd Wetzlárnál és Burgebrachnál harczolt; az ezred, a mely Mainz alatt Kray hadtestében állott, Sulzbachnál és Ambergnél mérte

¹ *Dr. J. Hirtenfeld* Der Militär-Maria-Theresien-Orden stb. című műve Wien, 1857. I. kötet. 486. l.

össze fegyvereit a francziákkal. Három százada később részt vett az aschaffenburgi ütközetben, egyik osztálya pedig Giessennél küzdött. *Wallmoden Lajos gróf* kapitány zsákmányul ejtette a bruchsali rak-tárakat. 1797-ben az *Ettinghausen Konstantin őrnagy* vezette két százada tünt ki Cambachnál (Limburg), a hol ezek ötszörös erővel szemben harczoltak és egymásután négyszer rohanták meg az ellenséges lovasságot. 1797 február 27-én Wirnheimban tartott szemlén 1297 embere és 1103 lova jelent meg. Az 1796. év vesztesége a következő volt: elesett 110, elfogatott 56, megszökött 87, eltűnt 52 embere; lóállományából tönkrement 256, agyonszúrtak 81 paripát; elhullott 204 lova; a szökevények 68 lovat vittek magukkal. Ellenben bevonult az ezredhez 586 ember és 647 ló; hadifogságból megszökött 11, visszatért pedig 92 huszár.

1799-ben három osztálya (a 4-ik Galiciában maradt) a németországi hadsereghez tartozott és tűzbe jutott: Ostrachnál, Stockachnál, Schaffhausennél s több kisebb ütközetben. Julius 29-én, a mikor a francziák az egész előörsi vonalunkat megtámadták, a *Vécsey Ágoston báró kapitány* által vezényelt és Wehrnél álló század állhatatosan kitartott, bár három oldalról rohanta meg az ellenség. Mannheimnél, Neckarhausennél és Philippsburgnál is összetűztek a francziákkal.

1800-ban 29 ütközetben szállottak szembe az ellenséggel!

A landshuti ütközet után négy százada a gyalogság visszavonulását fedezte. Később az egész ezred Ampfingnél, Hohenlindennél és Salzánál küzdött. Neumarktnál két századát az ellenség bekerítette, azonban keresztültágták magukat.

A századok közül különösen a *Jünger Vincze* és *Horváth Antal kapitányok* által vezetettek tüntek ki annyira, hogy parancsnokaikat a *Mária Terézia-renddel* tüntették ki.

1803-ban *Hessen-Homburg Frigyes örökös herceg* lett az ezred tulajdonosa.

Napoleon elleni háborúk. 1805. Merveldt hadtestébe osztottan a visszavonulásnál az Enns vonalánál különösen a *Vécsey Ágost báró alezredes* vezette két század tünt ki. Ez a két század ugyanis a szövetséges orosz csapatok utóvédét alkotta. A francziák három lovasezreddel támadták meg Vécseyt. Bár ez csak a második támadásra vonult vissza, az Enns mellett közvetlenül, a mikor a francziák a mi utóvédünket beérték s vele együtt egyszerre akartak a hidon átrohanni, Vécsey két századával a francziákra rontott, visszaverte és sakkban is tartotta őket mindaddig, míg az oroszok a szoroson átkeltek. Ezen kívül az egész ezred harczolt még Amstedtennél, Kremsnél és Schöngrabernnél. Az austerlitz csatában a *báró Mohr ezredes* ezredparancsnok vezette két

század annyira kitűnt, hogy vezetőjüket, valamint a fentebb említett *Vécsey bárót a Mária Terézia-renddel* tüntették ki.¹

1809. Előbb Németországban csupán két osztálya mérte össze fegyvereit a francziákkal Landshutnál. Később Felső-Ausztriában Gallneukirchennél és Urfahr-Linznél harcoltak egyes osztagai. A wagrami csatában az egész ezred részt vett, míg Znaim alatt csupán egyik osztálya jutott tűzbe.

1812-ben Schwarzenberg segély-hadtestében többször kitűnt az ezred, különösen: Kartuzskaja-Berezánál, Kobrinnál, Sielo-Wielikojenél és Moskonánál. *Hessen-Homburg ezredes a Mária Terézia-rend lovagjainak sorába jutott.*²

1813. A csehországi fősereggel Dresden alá vonult, a hol azonban alig szerepelt. A kulmi csata után a *Döry kapitány* vezette század Arbesaunál rárontott a francziákra, három százada pedig *Simonyi alezredes* vezetés alatt Dohnánál tünt ki. Vitézül harcolt az ezred még Leipzignél, majd a Rajnán való átkelés után Colmarnál. Egyik százada *Mensdorff-Pouilly* portyázó különítményénél szerzett dicsőséget a magyar fegyvereknek.

Döry József kapitány és Weiss János főhadnagy a Mária Terézia-rend lovagjainak sorába jutott.

1814. Előbb Troyesnél és Moretnél harcoltak, később pedig a déli hadsereg kötelékében Bourgen-Bressenél rontottak a francziákra. Lyon ostrománál, a mikor *Simonyi József báró* vezette az ezredet, szinte világhírűvé váltak! E csatának évfordulóját örökös emlékünneppé avatta a halás utókor az ezred számára.

1815. Francziországban kisebb csetepatékban vett részt.

1848-ban a márcziusi események folyamán Wienben állomásozott az ezred és részt vett a felkelés elnyomásában. Később Magyarországon a császáriak ellen harcolt.

1866-ban öt százada az északi hadszíntéren Königgrätznél, Rudelsdorfnál, Schildbergnél és Dubnál jutott tűzbe.

Összesen 266 esetben mérte össze fegyvereit az ellenséggel! E mindvégig dicső harcokban elesett 42 tisztje és 1173 embere; megsebesült 126 tisztje és 3007 lovasa; az ellenség fogságába jutott 50 tiszt és 1266 huszár; az eltűntek számát az ezred történetének végéhez csatolt kimutatás 182 emberben állapítja meg.

A legénység vitézi tetteinek jutalmazására rendszeresített vitézségi érmekből *huszonegyen az arany*, kétszáztizennégyen pedig az ezüst érmet kapták. —ő.

¹ U. o. II. kötet 761. és 793. l.

² U. o. 1084. l. és *Pilch J.* Magyar csapatok az 1812. évi hadjáratban. *Hadtörténelmi Közl.* 1913. évf. 398. l.